

Ա Ռ Ա Կ.

ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ 02.

Տըղուն մէկը օձ մը բըռնեց,
 Օձաձուկ կարծէր, խաբուեցաւ.
 Վախէն սըրտին գողը բըռնեց,
 Երեսին գոյնը պատ դարձաւ:
 Օձը նայեցաւ նայեցաւ տըղուն,
 «Ծօ, ում հետ ըսաւ՝ կուգես խաղալ դուն.
 Թէ չըխելօքնաս գէթ այսուհետեւ,
 Գիտնաս՝ չես խալսիր միշտ այսպէս թեթեւ.
 Այս անգամ քեզի կըներէ Աստուած,
 Բայց ուրիշ տանն աչքըդ աղէկ բաց.
 Կատակներ ընել թէ կուգես՝ ըրէ,
 Միայն տես առաջ՝ դիմացինդ ո՛վ է»:

ՔՈՒԼՈՎ.

ԽՐԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ

Հ Ի Ն Ե Ի Ն Ո Ր Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

* Գաղղիոյ թագաւորը Լուդովիկոս ԺԳ ուրիշ շատ կատարելութիւններէն զատ զարմանալի քաղաքավարութիւն ունէր կրօնէն: Օր մը իրեն առջեւը մեծ գովասանութեամբ կ'իշխէն Լորտ-Սթէր անունով անգղիացին՝ իբրեւ քաղաքավարութեան կողմանէ աշխարհիս վրայ մէկ հատիկ մարդ: Թագաւորը միտքը կ'ընէ որ ինքը փորձէ տեսնէ թէ լսածը իրաւ է: Օր մը զբօսանքի ելնելու ժամանակը այն անգղիացի իշխանաւորն ալ կ'հրաւիրէ որ հետը գայ: Երկուքը մէկտեղ սանդուխէն վար կ'իջնան, որ դրան առջեւը կեցած կառքը մտնեն, եւ կառքին դռնակը բաց է եղեր. «Հրամմէ Պարօն, նիստ» կ'ըսէ թագաւորը անգղիացեայն, նա ալ իսկոյն կըհնաղանդի ու թագաւորէն առաջ կ'մտնէ

կառքը: Թագաւորը կ'զառնայ կըսէ այն մարդուն որ Լորտ-Սթէրին համար գովութեամբ խօսեր էր. «Ամենայն կերպով իրաւունք ունիս, սորա տեղը եթէ մէկ ուրիշը լինէր, չափազանց քաղաքավարութեանէն՝ սպասել կուտար ինձի»:

— Առաքինութիւնն ու քաղաքավարութիւնը իրենց չափէն դուրս որ ելնեն՝ մոլութիւն ու կոպտութիւն կ'զառնան. բայց խիստ քիչ մարդ կ'գտնուի այս ճշմարտութիւնս հասկըցող:

* Անծանօթ մարդուն մէկը պողածախի մը խանութ կ'մտնէ, եւ մէկ հօխս հասարակ մեղր կուգէ: Խանութպանը մեղրին ամանը

*

գուրս կքաշէ ու կհարցընէ մարդուն թէ «Մեզրը ո՞ւր լեցընեմ»։ Մարդը նաւաւարի գտակ մը ունենալով գլուխը, իսկոյն կհանէ գլխէն ու կըսէ թէ ասոր մէջ լեցուր։— Ի՞նչ, ատոր մէջ։ — Հա, հա, մի վախնար. մէկուն հետ այսպէս խօսք դրած եմ» կըսէ, ու մէկ ֆիրանքնոց արծաթ մը կնետէ խանութպանին սեղանին վրայ։ Կծիծաղի խանութպանը մարդուն արտառոց գործողութեանը, եւ մեզրը գլխարկին մէջ կլեցընէ։ Մեզր առնողը ստակը վճարելու ատեն կը խնդրէ որ ֆիրանքին վրայէն մեզրին գինը հանելէն ետքը՝ մնացածը մանր արծաթ տայ իրեն։ Խանութպանը գուրս կքաշէ ստակներուն գզրոցը (*խփմեհեհ*) որ մէջէն մանր արծաթ հանէ։ Նոյն վայրկեանին այն մեզր առնողը գլխարկը կանցունէ խանութպանին գլուխը, այնպէս որ մարդուն աչքերը մեզրով կծեփուին։ Մինչեւ որ խեղճ խանութպանը գլխարկը գլխէն հանէ ու աչքերը սրբէ, տեսնէ որ խանութին մէջ ոչ մարդը կայ եւ ոչ ստըկով գզրոցը։

— Սատանայի ու սատանորդի մարդոց հետ գործ ունեցողին գլուխը այսպիսի փորձանքներ շատ կպատահին. հասկըցողը կը հասկընայ։

* Կարգացողին մէկը Փարիզու փողոցներէն անցած ժամանակը անդգոյշ անձ մը պատուհանէն յանկարծ տաք ջուր կթափէ վար՝ շիտակ կարգացողին գլխուն վրայ։ Տուն որ կերթայ, կինը տեսնէ որ էրկանը քիթը բերանը խաշուեր է, իսկոյն աղաղակ կվերցընէ թէ «Պէտք է անպատճառ գանգատ ընես Բարեկարգարանին որ այն անդգուշութիւնն ընողը պատժուի»։ Կարգացողը պատասխան կուտայ թէ «Ես այսպիսի փուճ բանի համար գանգատ չեմ ըներ։ — Գոնէ ինչ քիթը դուն այն անպիտանին։ — Ի՞նչ պիտի ըսեմ. շնորհակալ եղայ։ — Ի՞նչպէս, շնորհակալ մի եղար, ինչ բանի համար։ — Անոր

համար որ նա միայն ջուրը թափեց գլուխս, ամանն ալ հետը չնետեց. թէ չէ, անտարակոյս աւելի մեծ փորձանքի պիտի հանդիպէի»։

— Ո՞ւր էր թէ այս կերպով կարենային իրենք զիրենք մխիթարել անոնք որ ուրիշներէն վնաս մը կքաշեն, ու դատաստանի գոնեքը չընկնէին։

* Երիտասարդ բանաստեղծին մէկը կատակերգութիւն մը շարագրած է եղեր. կառնու կտանի անուանի դերասանի մը, եւ կը խնդրէ որ ձեռագիրը աչքէ անցընէ եւ անկեղծ կերպով իւր կարծիքն ըսէ իրեն։ Վրան կանցնի երեք ամիս. այն միջոցին հեղինակը 20 անգամէն աւելի կերթայ դերասանին, բայց մէկ որոշ պատասխան մը չկրնար առնուլ անկից։ Վերջապէս դերասանը երիտասարդին աղաչանքներէն ձանձրացած՝ միտքը կղնէ որ աղատի անոր ձեռքէն։ Նորէն որ կուգայ, Յ՛հ, բարով եկար բարեկամ, կըսէ անոր. աղէկ որ եկար. ես քու կատակերգութիւնդ կարգացի։ — Է՛ ինչպէս կերելնայ հրամանոցդ։ — Կուղեմ որ իմ կարծիքս ըսեմ քեզի։ — Կուղեմ։ — Անպատճառ կուղեմ։ — Այնպէս է նէ նայէ ինչ կըսեմ. թէպէտ այս կատակերգութեանը մէջ բաւական տաղանդ կերեւնայ, բայց մեր թէատրոնին ամենեւին չի դար։ — Ի՞նչ պատճառաւ։ — Անոր համար որ չափազանց թեթեւ է։ — Խօսակցութիւնը ինչպէս։ — Չափազանց երկար են խօսքերը. անոր համար ալ ձանձրալի եղած է։ — Հապա ընդհանուր ընթացքը։ — Մութ է։ — Կնճիռը ինչպէս քակուած է։ — Չափազանց անակրկալ կերպով։ — Ըսել է թէ ընդհանրապէս այս իմ գրուածքս... — Գրուածքդ կցուցընէ որ մեծ յարմարութիւն ունիս. բայց տեսարանի վրայ հանելու բան չէ։ — Շատ շնորհակալ եմ, Պարոն, ձեր ըրած գիտողութեանցը համար, ըսաւ վերջապէս երիտա-

սարգը. բայց կներէք ինծի եթէ այդ խրատ-
ներուն մէկն ալ չընդունիմ»։ Այս կըսէ ու
գրուածքը կբանայ կցուցընէ գերասանին որ
մաքուր թուղթ է եղեր, մէջը ամենեւին բան
մը չգրուած։ Լսեր է եղեր թէ այն գերա-
սանը իրեն յանձնուած գրուածքները ամե-
նեւին աչքէ չանցընէր, եւ համարձակ վար
կղարնէ որ եւ իցէ մարդու գրուածքը, ա-
նոր համար այս կերպով ուզեր է զինքը
խայտառակել։

— Եթէ այն գերասանին ըրած խաբէու-
թիւնը արժանապէս պատժուեր է այս կեր-
պով, փափաքելի է որ շատ աւելի ծանր կեր-
պով խայտառակուի այն մարդը որ կրիւք
եւ հակառակութեամբ կուրցած՝ թշնամու-
թիւն կընէ մէկուն կամ մէկալին՝ առանց
ամենեւին նորա գործը քննելու, եւ ճշմար-
տութիւնը հասկընալու։

* Կըսեն թէ Արաբացւոց լեզուով գիրք
մը կայ եղեր այս վերնագրով, «Խրատք ա-
րանց, հարանց եւ եղբարց», եւ մէջը գրուած
են եղեր զանազան խրատներ՝ թէ էրիկմար-
դիկ ինչպէս պէտք է զգուշանան կանանց
եւ աղջկանց խորամանկութիւններէն՝ թէ
որ կուզեն հանգիստ խաղաղ կեանք ունե-
նալ։ Արաբացւոյն մէկը այս գրքին խօսքե-
րուն զմայլած, ոչ երբէք ձեռքէն ու բեր-
նէն կձգէ եղեր։ Օր մը ճամբայ ըրած ատե-
նը կերթայ քաղաքի մը ծայրի տներէն մէ-
կը կմտնէ որ քիչ մը հանգստանայ, միտքը
դրած լինելով թէ արեւելեան հիւրասիրու-
թիւնը ամէն տեղ կգտնէ։ Դժբաղդութեամբ
տանուտէրը տունը չէ եղեր. բայց տանու-
կինը պատուով կընդունի զինքը։ Արաբացին
կբանայ գիրքը, եւ խորունկ խորունկ մտա-
ծելով երկար ատեն կկարդայ։ Կնիկմարդը
կղարմանայ եւ կձանձրանայ անոր կարգաց-
մունքէն. կգառնայ կըսէ հիւրին թէ «Կե-
րեւնայ որ այդ գրքին մէջ շատ զուարճալի
բաներ գրուած են. այնպէս է արդեօք»։

Կարգացողը պատասխան կուտայ թէ «Այս
գրքիս մէջի խօսքերը կնիկմարդոց խելքին
բաները չեն»։ Այն խօսքէն խաթունին հե-
տաքրքրութիւնը աւելի կշարժի, եւ կսկսի
աղաչել որ ըսէ թէ ինչ են մէջի գրուած-
ները։ Արաբացին վերջապէս կհասկըցընէ
գրքին մէջ եղած բաներուն իմաստը, եւ
վերջը այս ալ կաւելցընէ թէ «Այս գիրքը
իմ շարագրածս է, եւ մէջի խօսքերը, պատ-
մութիւնները, խրատները, դիտողութիւն-
ները ամէնն ալ իմ շարագրածս է։ — Իրաւ,
կըսէ խաթունը. այդ գրքին մէջ կնիկմար-
դոց խարդախութիւններն ալ կան հա։ —
Հապա, կըսէ հեղինակը, եւ ես ահա անոր
համար ամենեւին վախ չունիմ անոնց որո-
գայթներէն, հնարքներէն, խաբէութիւննե-
րէն եւ այլն եւ այլն»։ Կնիկմարդը այն մի-
ջոցին կտեսնէ որ հեռուանց իւր էրիկը տուն
դռնալու վրայ է. «Վայ, կըսէ արաբա-
ցւոյն, էրիկս տուն կուգայ. սոսկալի նախան-
ձոտ մարդ է, վախեմ թէ զքեզ այստեղ որ
տեսնէ, զքեզ ալ կմեռցընէ՝ զիս ալ»։ Մար-
դը կշփոթի, որ գին դռնալը չգիտեր.
կնիկ մարդը մէկէն ի մէկ կըսէ անոր թէ
«Մտի՛ր սա սնտուկը, պահուըտէ»։ Կտես-
նէ արաբացին որ ուրիշ ճար չկայ, կենէ
կմտնէ այն խոշոր սնտուկին մէջ, խաթունն
ալ վրայէն կփակէ ու բանալին կառնու։ Յե-
տոյ էրկանը դիմացը կվազէ, ու տեսնելով
որ նա զուարթ է, կըսէ ուրախութեամբ.
«Աղէկ որ եկար. ներսը մէկ տէվրիշ մը կայ
որ կնիկմարդոց ամէն չարութիւնները գըր-
քի մը մէջ գրեր է ու անգագար կկարդայ»։
Մարդը, որ յիշաւի նախանձոտ է եղեր, այս
լսելով սաստիկ կայլալի. «Ո՞վ է տեսնեմ
այն անգգամը» ըսելով՝ դռնէն ներս կմտնէ։
Խեղճ տէվրիշը սնտուկին մէջէն այս խօսակ-
ցութիւնը լսելով, ջերմի պէս դողը բըռ-
նած՝ կնզովէ մտքէն իրեն գիրքն ալ՝ կնիկ-
մարդիկն ալ, նախանձոտ էրիկներն ալ, այս
ինչ փորձանք էր որ գլխուս եկաւ ըսելով։
Իսկ տանուտէրը վեր վար քալելով կհարցը-

նէ կնոջը թէ «Ո՞ւր է այն անդամը, ցցուր ինծի որ զարնեմ սատկեցընեմ»: Կինը կձեւացընէ թէ կվախնայ էրկանը սպառնալիքէն. գողգըղալով կցուցընէ սնտուկը, եւ բանալին էրկանը ձեռքը կուտայ. մարդը աչքերը պատուեւելով՝ բանալին կնկանը ձեռքէն քաշած առած վայրկենին՝ կինը կը դառնայ «Եստէս» կկանչէ ծիծաղելով. վրձարէ տեսնեմ եսկսդ, եւ ուրիշ անգամ ինծի հետ եսկս քաշուելէն վախցիր: Մարդը մէկ կողմանէ ամօթով կմնայ՝ իբր թէ կնոջը հետ բռնած եսկսէն խաբուելուն, մէկ կողմանէ ալ կուրախանայ որ իրեն վախը եւ բարկութիւնը, շփոթութիւնը պարզ կատակ կամ մասխարհութիւն է եղեր. բանալին կուտայ նորէն կնոջը, եւ կինգրէ որ ուրիշ ատեն այնպէս անդգոյշ կերպով զինքը չվախցընէ:

Յետոյ ուշ ատեն, երբոր էրկանը քունը կտանի, կնիկմարդը կերթայ կբանայ սնտուկը. տեսնէ որ խեղճ տէվրիշը վախէն կիսամեռ եղածի՞պէս կեցեր է. «Եւ շուտով գնա բանդ, եւ մի մոռնար այսօրուան գլխուդ»:

եկած փորձանքն ալ գրքիդ մէջը գրելու, եւ մի սլարծենար թէ կանանց ամէն վարպետութիւններուն խելք հասուցեր ես»:

* Չարալեղու մարդուն մէկը անուանի գիտունի մը կերթայ ու կըսէ թէ «Այս ինչ մարդը քեզի շատ հակառակութիւն կընէ ու գէշ գէշ բաներ կխօսի վրադ»: Գիտունը, որ ճշմարիտ իմաստուն է եղեր, պատասխան կուտայ զարմանալով. «Ի՞նչ կըսես, ես այն մարդուն ամենեւին աղէկութիւն մը ըրած չունիմ. ինչո՞ւ այդքան հակառակութիւն պիտի ընէ ինծի»:

* Մարդուն մէկը գիշերով պարապ փողոցի մը մէջէն կերթայ եղեր. յանկարծ քովէն անցնող մը կպատահի, կհարցընէ այս մարդուն թէ «Արդեօք ժամը քանի է: — Այդ իմ խառնուելու բանս է» կպատասխանէ մարդը շփոթած, եւ կարծելով թէ դիմացինը գող է՝ կձգէ կվախչի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ք Շ Ո Յ Ը Ի Ն Չ Է, Ե Ի Ի՞ Ն Չ Խ Ո Ր Հ Ո Ի Ր Գ Ո Ի Ն Ի.

(Մարտի ամսատետրին մէջ եղած հարցմունքին պատասխան.)

Քշոցը, ինչպէս որ բառն ալ կցուցընէ, չշուր գործիք է, եւ կգործածուի եղեր հին ատենը գրեթէ ամենայն եկեղեցեաց մէջ, այսինքն Յունաց, Հայոց եւ Լատինացւոց, պատարագի ժամանակ ճանճերը եւ ուրիշ միջանները սուրբ ընծայից վրայէն քշելու համար. Այս քշոցը Յունաց եկեղեցւոյն մէջ վեցթեւեան սերովբէից կերպարանքով շինուած, եւ կարճ գաւազանի մը վրայ անցուած է, եւ կըսուի յունարէն *ռիփիսիոն*, յորմէ Ռուսներն ալ առնելով՝ ըսած են *ռի-*

փիսի (*Рипиды*): Երբեմն, երբոր այս գործիքը չգտնուի, տեղը քոյ մը կամ մաքուր թաշկինակ մը կշարժէ իրենց սարկաւագը՝ նոյնպէս ճանճերը քշելու մտքով:

Մեր Հայոց եկեղեցւոյն մէջ հաւանականաբար այս քշոց բանեցընելու սովորութիւնը ի Յունաց առնուած է, միայն այս տարբերութեամբ որ նախ՝ կոթը կամ գաւազանը սովորաբար աւելի երկայն կլինի, եւ գլուխը կամ սկաւառակը՝ երբեմն վեցթեւեան սերովբէից ձեւով, բայց այնպէս որ սարկաւագին